

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО НАРАТИВУ

Наративізація надає текстам естетичності та персоналізації, а також є підґрунтям інтертекстуальності наукового дискурсу. Інтертекстуальність англomовного наукового наративу свідчить про наративізацію наукового дискурсу, яка сприяє реалізації інформативної функції, а також функції впливу на адресата. Наративізацію наукової прози можна вважати ознакою інтердискурсивності, а саме, взаємодії наукового та художнього дискурсів.

Ключові слова: науковий дискурс, інтертекстуальність, інтердискурсивність, наратив, науковий наратив.

Наративізація надає текстам естетичність і персоналізацію, а також служить основою інтертекстуальності наукового дискурсу. Інтертекстуальність англomовного наукового наративу свідчить про наративізацію наукового дискурсу, який сприяє реалізації інформативної функції, а також функції впливу на адресата. Наративізацію наукової прози можна вважати ознакою інтердискурсивності, а саме, взаємодії наукового та художнього дискурсів.

Ключевые слова: научный дискурс, интертекстуальность, интердискурсивность, наратив, научный наратив.

Narrativization is the background for the intertextuality of scientific discourse. The intertextuality of English science narrative reveals the narrativization of scientific discourse and promotes the realization of the informative function as well as the persuasive function. The narrativization in science is believed to be a feature of interdiscursivity, namely the interaction of science and fiction discourses. The narrativization provides the emotional constituent and personalization of texts.

Key words: scientific discourse, intertextuality, interdiscursivity, narrative, scientific narrative.

Виникнення мови науки пов'язане з розвитком різних галузей наукового знання та сфер діяльності людини. Спочатку стиль наукового викладу був схожий на художню розповідь. Відмежування наукового стилю від художнього відбулось в Олександрійський період, коли в грецькій мові, що розповсюдила свій вплив на весь культурний світ, почала створюватись наукова термінологія. Згодом термінологія була збагачена ресурсами латини, яка стала науковою мовою усього європейського Середньовіччя. В епоху Відродження вчені прагнули до стислості і точності наукового викладу, позбавленого емоційно-художніх елементів як таких, що суперечать абстрактно-логічному відображенню природи. Однак "звільнення" від цих елементів йшло повільно. Відомо, що занадто "художній" характер викладу Галілея дратував Кеплера, а Декарт вважав, що стиль наукових доказів Галілея занадто "белетризований". Надалі взірцем наукової мови стає логічний виклад Ньютона. Науковий англomовний стиль було започатковано в ХІV ст. "Королівським Науковим Суспільством". Засновник цієї організації Томас Спрет закликав позбутися зайвої риторики та наголошував на важливості чіткого та акуратного наукового опису:

"Who can behold, without indignation, how many mists and uncertainties, these specious Tropes and Figures have brought to our Knowledge? How many rewards, which are due to more profitable, and difficult Arts, have been still snatch'd away by the easie vanity of fine speaking? For now I am warm'd with this just Anger, I cannot with-hold my Self, from betraying, the shallowness of all these seeming mysteries, upon which, we Writers, and Speakers, look so big. And, in a few words, I dare say, that of all the Studies of men, nothing may be sooner obtained, than this vicious abundance of Phrase, this trick of Metaphor, this vocabulary of Tongue, which makes so great a noise in the World..." (Thomas Sprat, 1667. *The History of the Royal Society of London, for the Improving of Natural Knowledge*. London: J. Martyn, pp. 112–13)

В свою чергу, Роберт Бойль (англо-ірландський натурфілософ, співзасновник "Королівського Наукового Товариства") наголошував на важливості не нав'язувати занадто "нудне" писання: "A proemial essay, wherein, with some considerations touching experimental essays in general, in is interwoven such an introduction to all those written by the author, as is necessary to be perus'd for the better understanding of them." (Robert Boyle, 1661, *From Certain Psysiological Essays written at Distant Times, and on Several Occasions*. London: Henry Herringman, pp. 11–12).

Наведені вислови знайомлять нас з історією та тенденціями наукового дискурсу. Наголосимо, що цитати цих високоповажних науковців наведені в книзі з сучасного лінгвістичного дискурсу авторів Джозефа Е. Хармона та Алана Дж. Гросса "Про давнє англійське наукове письмо" (Joseph E. Harmon, Alan G. Gross "On Early English Scientific Writing"). [3] Навіть у наведеному прикладі ми бачимо, що науковий текст пов'язаний ретроспективно та перспективно з іншими і виступає як мікротекст в макротексті наукового спілкування, що є ознакою інтертекстуальної взаємодії наукових текстів. В свою чергу, інтертекстуальність свідчить про наративізацію наукового дискурсу.

Специфіка наукового дискурсу пов'язана з особливим видом ментальної діяльності людини та підпорядковується передусім законам логіки, і тому можливості автора наукового тексту доволі обмежені у сенсі використання нарративних фрагментів. Науковий дискурс поступово набуває наративованої інтертекстуальності.

Адресант наукового тексту, інформуючи адресата, водночас спонукає його до інтерпретації тексту в руслі наукового світоуявлення адресанта. Наративізація наукового дискурсу, в свою чергу, сприяє реалізації інформаційно-спонукальної функції. Дана стаття має на меті дослідити та систематизувати інтертекстуальність, як ознаку наукового нарративу. **Матеріал** дослідження – писемний англомовний науковий дискурс, зокрема монографії з лінгвістики та комп'ютерно-інформаційних технологій. **Об'єкт** дослідження – наукові наративи. **Предметом** дослідження є дискурсивно-риторичні та лінгвокультурні характеристики таких нарративних дискурсивних фрагментів (НДФ).

Якщо у художньому тексті нарратив – це ансамбль лінгвопсихологічних, культурно та історично зумовлених структур, які зумовлюються рівнем мовної

майстерності кожного автора при оповіді про подію або низку подій, то **науковий наратив** – це інтенціональний, послідовний, зв'язний, подієвий дискурс або фрагмент такого дискурсу, що містить передусім авторську креативність, а, у ряді випадків, і інтригу, а також надає переважно якісну інформацію (порівняно із кількісними фактами) задля максимальної доступності розуміння наукової праці та привертання уваги до об'єкта дослідження.

Ж. Женнет у книзі "Палімпсести: Література другого ступеня" (1982) визначає **інтертекстуальність** як співприсутність в одному тексті двох чи більше текстів у формі цитати, алузії тощо [1]. Термін інтертекстуальність було введено Ю. Крістеву на основі аналізу концепції "поліфонічного роману" М. М. Бахтіна, який зафіксував феномен діалога тексту з текстами [4].

Кожна наукова книга має намір перш за все зацікавити читача та привернути увагу саме до цього доробку, створити не лише інформаційне коло, а й задати тональність. З цією метою автор розпочинає книгу з таких вступних елементів як епіграф, подяка, передмова від автора, вступ. Дані елементи ми вважаємо науковими наративами.

Епіграф – цитата, влучний вислів, афоризм чи прислів'я, подані перед текстом літературного твору або перед його окремими розділами. Вводячи цей факультативний елемент, автор надає йому великого значення, він служить ключем до осмислення концепції, виражає основну колізію, тему, ідею або настрої твору, допомагаючи його сприйняттю, а також означає асоціативні зв'язки. У світовій літературі прийом епіграфування має давні традиції. Епіграф стали вживати з початку 15 ст.: уперше він з'явився в "Хроніках" Фруассара (Франція, написано приблизно у 1404 році, опубліковано у 1476 році). В наукових книгах епіграф має інтердискурсивну природу. Наведемо кілька прикладів:

1) Поетичний наратив, виражений риторичним питанням, екскурс в історію:

"Would it be wonderful if, under the pressure of all these difficulties, the Convention should have been forced into some deviations from that artificial structure and regular symmetry which an abstract view of the subject might lead an ingenious theorist to bestow on a constitution planned in his closet or in his imagination?" – James Madison?"

(The Federalist No37, 1788" (Guy L. Steele JR. Common Lisp, епіграф до книги) [6];

2) Цитата відомого науковця, наратив-посилання, написаний рідною мовою автора вислову (у нашому прикладі, французькою):

"Le fait n'a jamais existence linguistique. – BARTHES" (Hayden White, The Content of the Form) [7].

Даними наративними засобами науковці користуються не дуже часто, але таке явище ми спостерігаємо як в книгах з лінгвістики, так і з інформаційно-комп'ютерної тематики. Епіграфи завжди мають інтертекстуальну природу, є невеликими за обсягом та чітко маркованими невербальними, семіотичними засобами параграфеміки (інший шрифт, інший розмір літер, лапки тощо). Епіграфи мають функцію анонсування, привертання уваги, задавання певного

настрою всьому твору, що, в свою чергу, слугує головній меті наукового дискурсу: інформувати та впливати.

Подяка – це експресивний вираз почуттів автора. Мовленнєвий жанр подяки дозволяє виявити міжособистісні стосунки й відображає персональну ідентичність, соціокультурні, контекстуальні та загальноприйняті цінності. Д. Джіаноні визначає три рушії, що спонукають подяку: рух відображення, рух подяки, рух анонсування. За наявності зміни стану або події, жанр подяки можна вважати наративним, адже він перш за все слугує меті створити експресивно-емоційне тло дискурсу. Автор висловлює подяку, анонсує або відображає минулий досвід – все це насамперед задля створення необхідної емоційної складової [2]. Подяка – як мовленнєвий жанр – об'єднує мовця та адресата як причетних до спільної справи. Подяка в науковому дискурсі також є ознакою наративізації наукового дискурсу. Мовленнєвий жанр подяки досить розповсюджене явище як в книгах з лінгвістики, так і в комп'ютерних науках.

Передмови до наукових монографій часто-густо написані у вигляді есею, нарису або історичної довідки. Перед тим, як викласти основний матеріал автор ніби зацікавлює адресата, утримує його увагу, анонсує подальший виклад матеріалу. Передмови наявні майже в усіх наукових книгах незалежно від фахового профілю.

Передмови від автора або редакторській передмові властиве використання авторської оцінки доробку. Такі вислови як: *we are extremely pleased; we are confident that; in a most illuminating and imaginative manner; too little attention has been given* надають передмові не лише естетичності, а і персоналізують оцінювання, надаючи йому ознак наративності.

Інтертекстуальність здебільшого розглядається як рекурсивний зв'язок із певними текстами і як занурення тексту до континуума інших текстів. Джеральд Принс наводить три визначення терміну "інтертекст":

1. Текст (або набір текстів), що цитують, переписують, подовжують, або взагалі трансформують іншим текстом, що надає зміст останньому.

2. Текст, який певною мірою поглинає та приєднує численну кількість інших текстів.

3. Сукупність текстів, що з'єднані інтертекстуально. [5, р. 46]

Ж. Женетт, у свою чергу, розрізняє п'ять типів інтертекстуальності:

1) співпричетну, коли в тексті наявні цитати з інших текстів;

2) паратекстуальну, яка зумовлює стосунок тексту до його назви, епіграфа, післямови;

3) метатекстуальну, яка коментує або критикує свій інтертекст;

4) гіпертекстуальну, коли текст висміює чи пародує інший текст;

5) архітекстуальну, коли текст має жанрові зв'язки з іншим текстом [5, р. 46].

У науковому дискурсі маємо справу з співпричетною, паратекстуальною та архітекстуальною інтертекстуальністю.

Наприклад, в книзі Гайдена Вайта "The Content of the Form" (лінгвістичний дискурс) зустрічаємо співпричетну інтертекстуальність. В книзі Роберта В. Шайфлера та Джеймса Гетіс "X Windows System" (інформаційно-комп'ютерний дискурс) натрапляємо на два випадки інтертекстуальності:

C. 7: *Having a pick one or roll your own" policy instead of a "love it or leave it" one has drawbacks; applications developers must choose a user interface style and user community.*

C. 11: *We grew tired hearing comments such as "We like X, but there is this one thing you ought to change. "*

Отже, інтертекстуальність в науковому дискурсі надає наративізації дискурсу. Майже кожна книга містить інтертекстуальні вступні наративи: епіграф, передмова або/та вступ, подяка.

Ми підраховали кількість наративних дискурсивних елементів на 1000000 слів у комп'ютерному дискурсі та 1000000 слів у лінгвістичному дискурсі і отримали такі результати:

Комп'ютерний дискурс:

1. Carl F. Cargill Information Technology Standardization – на 70200 слів 280 наративних дискурсивних фрагментів (НДФ);
2. Theo De Klerk Writing VAX/VMS Applications Using Pascal – на 350000 слів – 2314 НДФ;
3. Philip E. Bourne UNIX for VMS Users – на 129000 слів 253 НДФ;
4. Guy L. Steele JR Common LISP – на 477000 слів – 3262 НДФ;
5. Richard A. Brunner VAX Architecture Reference Manual – на 70200 слів – 280 НДФ.

Лінгвістичний дискурс:

1. Sandra Lee McKay, Nancy H. Hornberger Sociolinguistics and Language Teaching – на 256 977 слів – 757 НДФ;
2. H. Porter Abbott The Cambridge Introduction to Narrative – на 110760 слів – 456 НДФ;
3. The 21st Annual College of Communications Research Symposium proceedings – на 168960 слів – 1760 НДФ;
4. Hayden White The Content of the Form – на 93720 слів 390 НДФ;
5. Annual Review of Cognitive Linguistics, vol. 4/ 2006 – 141500 слів – 1257 НДФ;
6. Ulla Connor Contrastive Rhetoric – на 100000 слів – 464 НДФ;
7. John M. Swales Research Genres – на 130000 слів – 1146 НДФ.

Таким чином, на 1001917 слів лінгвістичного дискурсу – маємо 6230 наративних дискурсивних фрагментів. На 1 026 200 слів комп'ютерного дискурсу – 6109 НДФ. Отже, кількість наративних дискурсивних елементів приблизно на 1000000 слів у комп'ютерному та лінгвістичному дискурсах майже однакова. Кількісна наративна складова майже однакова, однак лінгвістичний дискурс більш тяжіє до тотального наративного викладу. Наративні дискурсивні елементи відрізняються обсягом та розміром. У лінгвістичному дискурсі наративні дискурсивні елементи можуть займати сторінку чи декілька сторінок. В комп'ютерному дискурсі наративні дискурсивні елементи можуть міститися в межах речення або ж більшого сегменту.

Інтертекстуальність уможлиблює існування певних жанрів (пародії, переказу, рімейку, коментаря, рецензії, реферату, автореферату, відгуку, резюме, анотації, перекладу тощо) Інтертекстуальність в наукових книгах є підґрунтям наративізації, адже вона надає текстам передусім естетичності та персоналізації.

Отже, на підставі наших спостережень, доходимо висновку про те, що сучасний науковий дискурс має тенденцію до наративізації. Інтертекстуальність є підґрунтям наративізації наукових праць. У нашому дослідженні, наукові книги з лінгвістики є дещо більш наративізованими (приблизно на 1 відсоток), ніж книги з інформаційно-комп'ютерних технологій. Водночас вступні елементи обох фахових дискурсах наративізовані однаковою мірою. У свою чергу, наративізацію наукової прози можна вважати ознакою інтердискурсивності, взаємодії науковою та художнього дискурсів.

Література

1. Женнет Ж. Палимпсесты: литература во второй степени / Ж. Женнет // М. : Науч. мир, 1982. – с. 763.
2. Giannoni D. S. Worlds Of Gratitude: A Contrastive Study Of Acknowledgement Texts In English And Italian Research Articles / D. S. Giannoni // Applied Linguistics, 2002 – 31p – [електронний ресурс] – режим доступу: <http://dx.doi.org/101093/applin/23.1.1>.
3. Harmon J. E., Gross A. G. On Early English Scientific Writing / Harmon E. Joseph, Gross G. Alan // University of Chicago Press, 2007 – 327p.
4. Kristeva J. Word, Dialogue and Novel. In: T. Moi (ed.) The Kristeva Reader / J. Kristeva. – New York. – Columbia University Press, 1986 – Електронний ресурс: faculty.georgetown.edu.
5. Prince G. Dictionary of Narratology / Gerald Prince. – University of Nebraska Press: Lincoln and London, 2003. – 126 p.
6. Steele G. L. JR. Common Lisp / L. Steele Guy JR. – Digital Press – USA, 1990 – p. 1029.
7. White H. The Content of the Form / White Hayden // The Johns Hopkins University Press, 1987 – USA. – 244p.

References

1. Jennette J. Palimpsesti: literatura vo vtoroy stepeni / J. Jennette // М. : Nauchn. mir, 1982. – s. 763.
2. Giannoni D. S. Worlds Of Gratitude: A Contrastive Study Of Acknowledgement Texts In English And Italian Research Articles / D. S. Giannoni // Applied Linguistics, 2002 –31p. – [електронний ресурс] – режим доступу: <http://dx.doi.org/101093/applin/23.1.1>.
3. Harmon J. E., Gross A. G. On Early English Scientific Writing / Harmon E. Joseph, Gross G. Alan // University of Chicago Press, 2007 – 327 p.
4. Kristeva J. Word, Dialogue and Novel. In: T. Moi (ed.) The Kristeva Reader / J. Kristeva – New York. – Columbia University Press, 1986 – Електронний ресурс: faculty.georgetown.edu.
5. Prince G. Dictionary of Narratology/ Gerald Prince. – University of Nebraska Press: Lincoln and London, 2003. – 126 p.
6. Steele G. L. JR. Common Lisp / L. Steele Guy JR. – Digital Press – USA, 1990 – p. 1029.
7. White H. The Content of the Form / White Hayden // The Johns Hopkins University Press, 1987 – USA. – 244 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Abbot H. Porter The Cambridge Introduction to Narrative / Abbot H. Porter // Cambridge University Press, 2012 – 252 p.
2. Annual Review of Cognitive Linguistics, vol. 4/ 2006 – John Benjamins Publishing Company, Amsterdam / Philadelphia – 2006. – 287 p.
3. Bourne P. E. UNIX for VMS Users / E. Bourne Philip // Digital Press – USA, 1990 – 368 p.
4. Bruner A. R. VAX Architecture Reference Manual / Richard A. Bruner – Digital Press – USA, 1991 – 560 p.

5. *Cargill C. F.* Information Technology Standardization / F. Cargill Carl // Digital Press, USA – 1989. – 252 p.
6. *Connor U.* Contrastive Rhetoric / Connor Ulla // Cambridge Applied Linguistics – Cambridge University Press, 1997 – 201 p.
7. *De Klerk T.* Writing VAX/VMS Applications Using Pascal / De Klerk Theo // Digital Press, USA – 1991. – 748 p.
8. *Lee McKay. S., Hornberger N. H.* Sociolinguistics and Language Teaching / McKay Sandra Lee, Hornberger Nancy H. // Cambridge Applied Linguistics – Cambridge University Press, 1998 – 484 p.
9. *Scheifler Rt W., Gettys J.* X Window System / Scheifler W. Robert, Gettys James // Digital Press – USA, 1992 – 1000 p.
10. *Steele G. L. JR.* Common LISP/ Guy L. Steele JR – Digital Press – USA, 1990 – p. 1029
11. *Swales J. M.* Research Genres / M. Swales John // Cambridge Applied Linguistics – Cambridge University Press – New York, 2004 – 312 p.
12. The 21st Annual College of Communications Research Symposium proceedings.
13. *White H.* The Content of the Form / White Hayden // The Johns Hopkins University Press, 1987 – USA – 244 p.